

บทที่ ๕

สรุปผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยได้สรุปเนื้อหาการวิจัยตามวัตถุประสงค์การวิจัยออกเป็น ๓ ประการ คือ (๑) เพื่อศึกษาแนวคิดมนต์คาถาที่ปรากฏในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาท (๒) เพื่อศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องมนต์คาถาในพุทธปรัชญาเถรวาทของสังคมไทย และ (๓) เพื่อวิเคราะห์แนวคิดความเชื่อเรื่องมนต์คาถาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย ดังนี้

๕.๑ สรุปผลการวิจัย

๕.๑.๑ แนวคิดเรื่องมนต์คาถาในพุทธปรัชญาเถรวาท จากการศึกษาวิจัยพบว่า การนิยามความหมายเรื่องคานานั้น จะแยกประเด็น ออกเป็นคาถาที่อยู่ในพระไตรปิฎก ในอรรถกถา ในธรรมบท ก็คือ คาถาที่ถูกประพันธ์หรือรจนาขึ้นใหม่ ตามความเชื่อของผู้ศึกษาคาถา หมายถึง คาถาที่เป็นคำประพันธ์ประเภทร้อยกรองในภาษาบาลี, อัตราของฉันท คือ ๔ บาท เรียกว่า คาถาหนึ่ง คาถาในความหมายนี้ เป็นคาถาในกลุ่มผู้เชื่อเรื่องคาถาอาคม ที่ประพันธ์ขึ้นใหม่ภายหลัง อาจมีความหมายตามหลักไวยากรณ์บาลี หรือหาความหมายตามหลักไวยากรณ์บาลีไม่ได้ เป้าหมายของการสวดมนต์คาถาว่ามี วัตถุประสงค์การสวดมนต์แตกต่างกันไป ตามแต่ความต้องการและความเชื่อถือของแต่ละบุคคล เช่น (๑) สวดเพื่อ สรรเสริญ พระรัตนตรัย ในภาษามคธ เรียกว่า “ปณาม” (๒) สวดเพื่อ ระลึกถึง พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ ในภาษามคธ เรียกว่า “สรณะ” (๓) สวดเพื่อ แสดงความนอบน้อม คำสวดหากแปลโดยความหมายจะหมายถึงการนอบ น้อม ลักการบูชา เช่น บทที่ขึ้นต้นด้วย นะโม, นมัสการ (๔) สวดเพื่อ ศึกษาพระธรรมคำสอนที่มีอยู่ในพระไตรปิฎก เช่น พระภิกษุสวดคำสอนในพระคัมภีร์ทางพระพุทธศาสนา หรือสวดปาฏิโมกข์ เพื่อทบทวนศีลในพระธรรมวินัย (๕) สวดเพื่อ ความสงบในจิตใจ การสวดเพื่อจุดมุ่งหมายวิธีนี้เพื่อขจัดความสับสน ว้าวุ่นที่เกิดขึ้นในจิตใจ ให้เกิดความสงบ เป็นสมาธิมากขึ้น (๖) สวดเพื่อ อาราธนา การสวดวิธีนี้เป็นการสร้างศรัทธา ความเชื่อ ความมั่นใจให้แก่ผู้สวดภาวนา เช่น การสวดเพื่ออัญเชิญให้พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณมาคุ้มครอง ป้องกันสรรพภัยอันตราย ดังนั้น การสวดคาถา โดยทั่วไปจึงไม่ได้หมายถึง ถ้อยคำที่ศักดิ์สิทธิ์เพื่อหวังผลทางศรัทธา หรือเพื่อให้เกิดผลตามที่มุ่งหมายด้วยอำนาจของคาถาเพียงอย่างเดียว แต่ยังหมายรวมถึงทุกวัตถุประสงค์ตามที่แต่ละบุคคลจะน้อมนำ ไปเป็นแนวทางปฏิบัติ ซึ่งในพระพุทธศาสนานั้นในเรื่องการใช้ปัญญาพิจารณาเหตุผลมากกว่า ฉะนั้นมนต์คาถา ในแนวทางของพระพุทธศาสนา จึงหมายถึงหลักธรรมที่เป็นบทสอนใจมากกว่าถ้อยคำที่ศักดิ์สิทธิ์ ส่วนการที่มีผู้ตีความว่า มนต์คาถา หมายถึง

ถ้อยคำที่ขลังศักดิ์สิทธิ์ ก็ต้องอธิบายว่าขลังหรือศักดิ์สิทธิ์ได้จริงนั้นต้องนำไปเป็นบทสอนใจ นำไปเป็นข้อปฏิบัติให้เกิดผลที่ปรารถนาได้อย่างน่าอัศจรรย์นั้นจึงจะถือว่าได้ประโยชน์และเป็นอัศจรรย์อย่างแท้จริง และผลที่ได้จากการสวดมนต์ ที่ได้ผลทันที ขณะนั้นก็คือ ทำให้ผู้สวดเกิดจิตใจที่สงบเป็นสมาธิมากขึ้น

ฉะนั้นการที่หาหลักสำคัญมายึดว่าลัทธิความเชื่อใดถูกหรือผิดนั้น คงต้องอ้างอิงยึดตามหลักการของพระพุทธศาสนา เพราะพระพุทธศาสนาไม่ใช่ลัทธิ และพระพุทธศาสนาไม่ใช่ความเห็น พระพุทธเจ้ามิใช่เป็นผู้มีความเห็น แต่พระองค์เป็นผู้รู้ เป็นผู้เห็นอย่างที่รู้แจ้งเห็นจริง^{*} ด้วยเหตุนี้จึงต้องยกอ้างเอาหลักธรรมในพระพุทธศาสนามาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวในความเชื่อนั้นๆ เพื่อระคับประคองความเชื่อให้อยู่ในวิถีทางที่ถูกต้องตรงตามความเป็นจริงให้มากที่สุด หลักธรรมที่นำมาเป็นเครื่องยึดเหนี่ยวได้ คือ (๑) **สัทธา** คือ ความเชื่อ, ความเชื่อถือ, ในทางธรรม หมายถึง เชื่อสิ่งที่ควรเชื่อ ความเชื่อที่ ประกอบด้วยเหตุผล, ความเชื่อมั่นในสิ่งที่ดีงาม, ความเลื่อมใสซาบซึ้งชื่นใจ สนิทใจเชื่อมั่นมีใจ โน้มโน้มมุ่งเล่นไปตามไปปรับคุณภาพดีในบุคคลหรือสิ่งนั้นๆ ความมั่นใจในความจริง ความดีสิ่งดีงามและในการทำความดี เขียนอย่างสั้นสกฤตเป็น สรทธา (๒) กาลามสูตรหลักความเชื่อและอาการที่ไม่ควรเชื่อ ๑๐ ประการ คือ ๑) อย่าเชื่อโดยบอกเล่าต่อๆ กันมา ๒) อย่าเชื่อโดยทำตามๆ กันมา ๓) อย่าเชื่อโดยข่าว เล่าลือ ๔) อย่าเชื่อโดยอ้างว่ามีอยู่ในคัมภีร์ ๕) อย่าเชื่อโดยเดาเอาเอง ๖) อย่าเชื่อโดยการคาดคะเน ๗) อย่าเชื่อโดยตรึกตรองเอาตามอาการ ๘) อย่าเชื่อโดยการคิดว่าเข้ากันได้กับความคิดของตนเอง ๙) อย่าเชื่อโดยถือว่าผู้สอนพอจะเชื่อได้ ๑๐) อย่าเชื่อโดยถือว่าผู้สอนเป็นครูของเรา

๕.๑.๒ แนวคิดความเชื่อเรื่องมนต์คาถาในการประยุกต์ใช้ในสังคมไทย พบว่าสังคมไทยเราับเอาการนับถือของศาสนาพราหมณ์ เข้ามาด้วย และประกอบกับการรับเอาพระพุทธศาสนาเข้าสู่สังคมไทยด้วยเช่นกัน จึงทำให้เกิดการผสมผสานการนับถือทั้งสองศาสนาขึ้นในสังคมไทย คติการสวดมนต์ในสังคมไทย แม้ในครั้งแรกจะเป็นการสวดตามคตินิยมของศาสนาพราหมณ์ ดังที่เรียกกันว่าสาธยายคาถา เพื่อความทรงจำบ้าง เพื่อสริมงคลบ้างในทางพุทธปรัชญาก็เช่นเดียวกัน ในขั้นต้นเฟื่องเฟียงสวดสาธยายเพื่อความทรงจำพระพุทธรวจนะเท่านั้น ต่อมาจึงเกิดการผสมผสานการสวดมนต์เพื่อจุดประสงค์ด้านการอำนวยผลให้เกิดอิทธิฤทธิ์ปาฏิหาริย์ จนเกิดเป็นลัทธิการสวดท่องบ่นคาถาเพื่อผลทางความเชื่อขึ้นในสังคมไทย ความเชื่อเรื่องคาถามีความเชื่อถือนับถือที่แตกต่างกันมากมาย หลายวัตถุประสงค์ ตามที่ได้กล่าวมาข้างต้น จึงอาจเป็นเพียงแถมมุมมองหนึ่งของคนบางกลุ่มบางจำพวกดังนั้นก็ยังไม่ถือว่าเป็นสารัตถะที่เป็นแก่นของพระสัทธรรมของ

^{*} แปลก สนธิรักษ์, **ลัทธิประเพณี พิธีกรรม**, (กรุงเทพมหานคร: โรงพิมพ์รุ่งวัฒนา, ๒๕๑๕), หน้า ๓.

พระพุทธศาสนาแม้ว่าความเชื่อเรื่องกาลาจะเป็นความเชื่อที่แตกต่างออกไปจากเป้าหมายเดิมของพระพุทธศาสนา แต่สิ่งหนึ่งที่เป็นกรอบของผู้เชื่อถือเรื่องกาลาให้อยู่ในระบอบอันดีงาม

สำหรับคุณธรรมที่คั่นตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวคือ ผู้นับถือเรื่องกาลาจะต้องได้รับการปลูกฝังทัศนคติที่ดีงามทางศีลธรรม ซึ่งศีลธรรมขั้นพื้นฐานที่ต้องปฏิบัติให้ได้ นั่นคือ ศีล ๕ หรือ ศีล ๘ คุณธรรมในด้านการกตัญญูรู้คุณผู้มีพระคุณทุกท่าน อาจกล่าวได้ว่าความเชื่อต่างๆ เหล่านี้คือ เปลือกที่ช่วยหล่อประโลมให้ผู้นั้นมีกำลังใจ มีความมั่นใจในการดำเนินชีวิต ซึ่งแม้เป็นความเชื่อที่แตกต่าง แต่ต้องอยู่บนพื้นฐานอันดีงาม และแนววิธีปฏิบัติที่ถูกต้องตามหลักการของพระพุทธศาสนานั้นเอง อีกประการหนึ่งการสวดมนตร้นั้นถือว่าเป็นประเพณีที่คนไทยปฏิบัติสืบต่อกันมาเป็นเวลายาวนาน จนกลายเป็นค่านิยมในการปฏิบัติที่ผู้ใหญ่มักสั่งสอนให้ลูกหลานของตนได้สวดมนตร์ไหว้พระ และสุดท้ายคือการเจริญสติวิปัสสนา

๕.๑.๓ วิเคราะห์แนวคิดความเชื่อเรื่องมนต์กาลาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทย พบว่าความเชื่อเรื่องกาลาในพุทธปรัชญาเถรวาทที่มีอิทธิพลต่อสังคมไทยโดยศึกษากาลาในคัมภีร์พุทธปรัชญาเถรวาทหรือในบทที่ ๓ ดังที่ได้กล่าวมาแล้วเพื่อนำมาประกอบการวิเคราะห์ให้เห็นถึงอิทธิพลของพระคาถาของกาลาในพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อที่จะนำมาปรับใช้หรือให้เกิดความเชื่อในสังคมไทยอันถูกต้อง ซึ่งผู้วิจัยได้ศึกษาภายใต้กรอบที่ได้กำหนดไว้ คือ (๑) อิทธิพลความเชื่อเรื่องกาลาของสังคมไทย (๒) อิทธิพลของคาถาที่ส่งผลกระทบโดยตรงและทางอ้อมในสังคมไทย (๓) อิทธิพลของคาถาส่งผลต่อการปฏิบัติในชีวิตประจำวัน (๔) อิทธิพลความศักดิ์สิทธิ์ของคาถา (๕) อิทธิพลความเลื่อมของคาถา (๖) อิทธิพลของคาถาที่ส่งผลต่อความหลุดพ้นตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท (๗) อิทธิพลของคาถาด้านการถ่ายทอดและเผยแพร่ตามหลักพุทธปรัชญาเถรวาท กล่าวคือ

ผู้เชื่อถือกันตามแบบวิถีเดิมโดยไม่สนใจต่อสิ่งที่เป็นเหตุและเป็นผลมากมายนัก ดังนั้นคติความเชื่อถือเรื่องกาลาอาคม ที่เป็นลัทธิพิธีกรรมตามไสยศาสตร์จึงเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นในสังคมและยังอยู่ควบคู่กับสังคมตลอดมา พื้นฐานของการเชื่อถือทางไสยศาสตร์หากวิเคราะห์กันอย่างถ่องแท้แล้วจะทราบว่า ความเชื่อใดๆ ก็ตามในลัทธิไสยศาสตร์ ล้วนมีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนา ที่แตกแขนงออกมา แม้ว่าความเชื่อที่แตกแขนงออกมานั้นจะเป็นความเชื่อที่ใกล้เคียงกับหลักการของศาสนาหรือไม่ หรืออาจไม่มีความใกล้เคียงกันเลยก็ได้ และนั่นก็เป็นสิ่งที่ปฏิเสธยากว่าความเชื่อนี้ไม่ใช่ผลพวงที่มาจากหลักการของศาสนา เพราะการเชื่อในเรื่องเหนือสามัญธรรมชาตินั้นยังเป็นเรื่องหนึ่งที่ยังมีการพิสูจน์หาความจริงอยู่ตลอดเวลา ลัทธิความเชื่อเรื่องกาลาอาคม ก็เป็นส่วนหนึ่งของความเชื่อในสังคมที่ถูกผสมผสานความเชื่อที่มีรากฐานมาจากศาสนาทั้งสองคือศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ กล่าวคือ ลัทธิพราหมณ์ได้เผยแพร่เข้ามาในดินแดนของคนไทย

โดยเฉพาะทางภาคกลางและภาคใต้ (ก่อนที่พระพุทธศาสนาจะเผยแพร่เข้ามา) ก็ทำให้คนไทยได้รับเอาลัทธิประเพณีต่างๆ มากมายมายึดถือประเพณีปฏิบัติ ที่ปรากฏชัดในปัจจุบันเช่น พระราชพิธีตรียัมปวาย (โล้ชิงช้า) พิธีแรกนาขวัญ พิธีสารท พิธีลอยกระทง พิธีโกนผมไฟ โกนจุก พิธีประพรมน้ำมัน การปลูกบ้านใหม่ ฯลฯ ประเพณีเหล่านี้คนไทยก็ยังคงนับถือปฏิบัติกันอยู่ในสังคมไทย อาจมีบางคนเข้าใจว่า เป็นพิธีต่างๆ ในพระพุทธปรัชญาเถรวาท

หลักตามความเป็นจริงแล้วในระยะแรกไม่เกี่ยวกับพุทธศาสนาเลย เป็นของลัทธิพราหมณ์ แต่เมื่อคนไทยหันมานับถือพุทธศาสนาเห็นว่าพิธีเหล่านี้ไม่ได้เสียหายอะไร ก็ยอมรับเอามาด้วยความพอใจและได้ดัดแปลงแก้ไขให้เหมาะสมกับพุทธศาสนาขึ้น เช่น บางพิธีแทนที่จะให้พราหมณ์เป็นผู้ประกอบพิธี ก็เปลี่ยนเป็นพระสงฆ์ไปเพราะฉะนั้น ประเพณีไทยไม่น้อยที่มาจากศาสนาพราหมณ์หรือลัทธิความเชื่อถือทางศาสนาพราหมณ์ และเวลาประกอบพิธีตามประเพณีเหล่านั้นก็เป็นการยากที่จะแยกพิธีทางพุทธ กับทางพราหมณ์ออกจากกันได้อย่างเด็ดขาดความเชื่อเรื่องกาลาอาคมมีอิทธิพลต่อพระพุทธศาสนาและสังคมได้ทั้งทางตรงและทางอ้อม ทั้งในแง่ที่ดีและไม่ดี ซึ่งอิทธิพลผลกระทบนี้ ไม่ว่าจะเกิดประโยชน์หรือเกิดโทษก็ล้วนเกิดจากการกระทำปฏิบัติของคนในสังคมทั้งสิ้น หากมองตามแง่ของหลักปรัชญาแล้วทุกสิ่งย่อมมีทั้งคุณและโทษในตัวของมันเองเสมอ ขึ้นอยู่ว่าผู้คนจะมีความเข้าใจและนำไปปฏิบัติอย่างไรให้เกิดคุณหรือเกิดโทษกับตนเองและสังคม อิทธิพลความเชื่อเรื่องกาลาอาคมที่มีต่อพระพุทธศาสนาในลักษณะของการเป็นคุณประโยชน์ คือทำให้คนในสังคมหันเข้าสู่พระพุทธศาสนา ซึ่งคนในสังคมบางกลุ่ม บางท้องถิ่นห่างไกลจากศาสนาและไม่ค่อยมีโอกาสได้พบกับหลักคำสอน หรือคนบางกลุ่มไม่มีความสนใจหลักการของศาสนาเลยแม้แต่น้อย ดังนั้นสังคมจึงต้องสร้างกุศโลบายเพื่อดึงคนที่ไม่สนใจศาสนาให้สนใจศาสนา ด้วยวิธีการนำเรื่องราวสิ่งเหล่านั้นที่คนกลุ่มนั้นๆ สนใจ มาเป็นเครื่องมือประโลมจิตใจ เช่น พระคาถาที่เป็นบทพระปริตรต่างๆ หรือที่รู้จักในชื่อของพระปริตร ๙ ตำนาน หรือ ๑๒ ตำนาน ซึ่งพระปริตรทั้งหมดนั้นเป็นพระคาถาที่ความเชื่อเรื่องกาลาอาคมต่างให้ความสำคัญว่าเป็นพระคาถาที่ศักดิ์สิทธิ์ ผู้ใดที่ท่องบ่นสาธยายจนเกิดสมาธิแล้วจะบันดาลให้เกิดคุณทางด้านต่างๆ ซึ่งในความเป็นจริงแล้วเนื้อหาของคาถาพระปริตรนั้นก็อยู่ในพระไตรปิฎก ก็เท่ากับว่าดึงให้คนเข้ามาศึกษาเนื้อความในพระไตรปิฎกได้ไม่มากก็น้อย ความเชื่อนั้นเป็นเรื่องบอบบางและละเอียดอ่อน ฉะนั้นจึงเป็นสิ่งที่ทำให้ผู้คนเกิดความสับสนและชักนำไปสู่วิถีทางที่เข้าใจผิดไปจากหลักการทางพระพุทธศาสนาได้ง่ายเช่นเดียวกัน

ประการหนึ่ง ความเชื่อเรื่องกาลาในเชิงสร้างสรรค์ต่อคนในสังคมก็คือ กฎเกณฑ์ของผู้ที่เชื่อถือความศักดิ์สิทธิ์ของกาลานั้นต้องอยู่บนพื้นฐานของศีลธรรมตามหลักศาสนา จึงเป็นเสมือนบังคับสอนให้คนต้องปฏิบัติตามกรอบของศีลธรรม โดยนำเอาสิ่งที่คนนั้นๆ สนใจมาเป็น

เครื่องมือยึดเหนี่ยวบังคับให้คนในสังคมมุ่งเข้าสู่ศีลธรรมและศาสนาในที่สุด สำหรับผู้ศึกษาคาถาอาคมในด้านสังคม จะทราบว่าคุณค่าของคาถานั้นอยู่ที่การถ่ายทอดของผู้ประพันธ์ ซึ่งจะถ่ายทอดออกมาในรูปแบบของวรรณกรรมในบริบทหนึ่งของสังคมเช่น คุณค่าทางภาษา ในการสื่อความหมายที่ไพเราะ ภาษาไทยนั้นงดงามทั้งสาระ ลักษณะและศัพท์สำเนียง เป็นความภาคภูมิใจของคนไทยทุกคนที่มีภาษาเป็นของตนเอง ซึ่งเกิดขึ้นด้วยภูมิปัญญาของบรรพบุรุษไทยโดยแท้ ลักษณะประการหนึ่งในการ ใช้ภาษาไทยของคนไทยคือ การเป็นคนเจ้าบทเจ้ากลอน ดังนั้น คาถาในหลายๆ บทจึงเป็นลักษณะของบทกลอนที่สวดภาวนาหรือท่องบ่นแล้วเกิดความเพลิดเพลินจิตใจ คุณค่าทางความสามัคคี ของคนในชุมชน ได้แฝงคุณค่าไว้อีกประการหนึ่งอย่างแยกยากคือ ความสามัคคีร่วมแรงร่วมใจกันสร้างสรรค์ความดีงาม จนเกิดประเพณีในคติทางคาถาอาคมมากมายและส่งผลดีทางด้านจิตใจ เนื่องจากผู้ที่เชื่อก็จะเกิดความสบายใจ ได้รับความอุ่นใจเป็นการคลายทุกข์ทางจิตใจได้แม้ชั่วขณะหนึ่ง ถึงแม้จะเป็นการแก้ปัญหาก็หายเหต แต่ก็ช่วยให้ผู้ที่เชื่อเกิดกำลังใจคลายความทุกข์ แม้จะไม่ตลอดไป อย่างน้อยๆ ก็ช่วงระยะเวลาหนึ่งการนำเอาพระรัตนตรัยมาเป็นที่พึ่งที่ระลึกสูงสุดก่อนสิ่งอื่นใดนั้น และการที่จะไปบอกต่อผู้ที่ไม่มีจิตศรัทธาต่อพระพุทธศาสนา หรือผู้ที่ไม่ค่อยใส่ใจกับพระพุทธศาสนานั้นย่อมเป็นเรื่องยากที่คำเหล่านั้นจะฟังและทำใจยอมรับ เชื่อถือ

ฉะนั้นจึงต้องใช้อุบายในการชักจูงจากเรื่องที่คำเหล่านั้นสนใจเพื่อดึงความสนใจให้เข้าสู่ศาสนาที่ละน้อย สำหรับผู้ที่ศึกษาคาถาอย่างลึกซึ้งแล้วจะเห็นได้ทันทีว่า ในกลบทคาถาแต่ละคาถา หรือรวมทั้งจาริตต่างๆ ที่นักไสยศาสตร์คาถาอาคมสร้างกฎเกณฑ์ขึ้น ล้วนแฝงไปด้วยอุบายธรรมที่จะชักจูงให้ผู้นั้นมุ่งเข้าสู่พระรัตนตรัยไปโดยปริยาย อย่างไม่รู้ตัวเพราะมนุษย์ทุกคนมีความเชื่อเป็นของตนเอง มีความเชื่อเป็นสิ่งที่ฝังลึกในใจเมื่อใดก็ตามที่เกิดความเชื่อและปฏิบัติตามความเชื่อนั้นๆ ก็จะกลายเป็นวิถีชีวิตของผู้นั้นไป และเมื่อมนุษย์ได้สั่งสมการกระทำปฏิบัติตามความเชื่อนั้นที่เป็นวิถีชีวิตอย่างเดียวกัน ความเชื่อก็จะกลายเป็นวิถีชีวิตในสังคม และความเชื่อในแง่นี้ก็ถือว่าเป็นบรรทัดฐานทางสังคม (Social Norm) ผู้ที่เชื่อเรื่องความศักดิ์สิทธิ์ของคาถาก็เช่นเดียวกัน หากกำหนดแนวทางที่ถูกต้องตามวิถีพุทธศาสนาก็ย่อมเป็นสิ่งที่ดีในการสร้างบรรทัดฐานทางสังคมของผู้เชื่อถือเรื่องคาถาความเชื่อเรื่องคาถานั้นมีที่มาจากความเชื่อท้องถิ่นเดิมที่มนุษย์นับถือผีสาววิญญาณ หรือสิ่งที่เชื่อว่ามีอำนาจเหนือตนเอง จนกระทั่งอิทธิพลของศาสนาพราหมณ์แผ่เข้าสู่ดินแดนไทย

แม้ว่าพระพุทธศาสนาก็เผยแผ่เข้าสู่ดินแดนไทย จึงทำให้คนในสังคมไทยยุคสมัยนั้นเลื่อมใสศรัทธาในหลักคำสอนของพระพุทธศาสนา อันมีพระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าเป็นผู้นำแนวทาง จึงทำให้ความเชื่อในด้านต่างๆ ของคนในสังคมเกิดการแปรเปลี่ยนไปจากเดิม หัน

เข้าสู่หลักโมกขธรรมมากขึ้น แต่กระนั้นความเชื่อเดิมเกี่ยวกับอิทธิปาฏิหาริย์ หรือเรื่องเกี่ยวกับคาถาอาคมก็ยังคงเชื่อถือเช่นเดิมเพียงแต่เปลี่ยนรูปแบบวิธีการเชื่อ และการปฏิบัติบางประการ โดยให้สอดคล้องอยู่ในครรลองกับหลักธรรมในพระพุทธศาสนา จึงทำให้เกิดการแต่งคาถาที่มีการอ้างอิงมาจากหลักธรรมในพระพุทธศาสนาบ้าง แต่ที่พบโดยส่วนมากแล้วจะแต่งโดยอ้างยกพระรัตนตรัยอยู่สูงสุดเป็นมงคลและเป็นธงชัยของการดำรงชีวิต การแต่งคาถานั้น เช่น การแต่งคาถาอ้างจากพุทธประวัติบ้างพุทธสาวกบ้าง หรือแต่งอ้างจากชาดกต่างๆ บ้าง เพื่อเป็นการกล่อมเกล่าให้คนในสังคมเกิดความเห็นคล้อยตามในการศึกษาพระสัทธรรมในพุทธปรัชญาเถรวาท และเพื่อกล่อมเกล่าให้คนในสังคมมีหลักธรรมในการยึดเหนี่ยวปฏิบัติตนในหลักศีลธรรมอันดีงามทางศาสนา

๕.๒ ข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่องแนวคิดความเชื่อเรื่องมนต์คาถาในพุทธปรัชญาเถรวาทของสังคมไทย ผู้วิจัยได้เสนอแนะทั่วไป และข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป ดังนี้

๕.๒.๑ ข้อเสนอแนะทั่วไป

๑. การศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องมนต์คาถาในพุทธปรัชญาเถรวาทสังคมไทย พบว่าสังคมไทยมีประเพณีการสวดมนตร์เพื่อจุดประสงค์ที่แตกต่างกัน จึงทำให้เกิดข้อปด้อยในการปฏิบัติที่แตกต่างกันอยู่บ้าง ดังนั้นจึงควรทำการศึกษาเพื่อให้เกิดความเข้าใจถึงจุดประสงค์ของแต่ละกลุ่ม เพื่อชักนำให้กลุ่มคนเหล่านั้นพัฒนาขึ้นมาเป็นพุทธศาสนิกชนอย่างเต็มตัว หลักปรัชญามักจะช่วยในเรื่องแสดงความคิดเห็นของบุคคลหลายๆ ฝ่ายที่มีความเชื่อในแง่ของคาถาและคุณค่าที่จะได้รับย่อมส่งผลต่อผู้ปฏิบัติตามทั้งทางตรงและทางอ้อม ส่วนจะตีความหมายของคาถาหรือนำมาใช้ประโยชน์ก็ต้องขึ้นอยู่กับการประกอบพิธีกรรม และการท่องจำคาถามากกว่าการอ่านตำราในคัมภีร์ที่นิยมทำกันมากในทุกภาคของประเทศไทย ดังนั้นไม่ว่าจะเป็นคาถาที่ปรากฏในพระไตรปิฎกหรือคาถาที่แต่งขึ้น ก็เพื่อจรโลงพระพุทธศาสนาตามหลักปรัชญาที่ว่าแต่ละคนนั้นมีความคิดที่แตกต่าง ส่งผลให้กระบวนการและการนำไปใช้ย่อมแตกต่างกันออกไปด้วย เปรียบได้กับความเชื่อที่แต่ละคนก็มีความเชื่อในเรื่องของคาถาในแง่บวกกับอีกคนไม่มีความเชื่อแต่มองเป็นด้านลบไป ดังนั้นหลักพุทธปรัชญาเถรวาทจึงเป็นสาขาวิชาหนึ่งที่จะไขข้อข้องใจและหลักการปฏิบัติที่ถูกต้องต่อไป

๒. การศึกษาความเชื่อเรื่องคาถากับหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาพบว่า กลุ่มลัทธิความเชื่อเรื่องคาถาอาคมนั้น มีพื้นฐานมาจากความเชื่อทางศาสนา ฉะนั้นไม่ว่าผู้ที่นับถือเรื่อง

คาถาอาคม จะสวดมนต์นั้นเพื่อวัตถุประสงค์อันใด ก็สามารถจัดแจงเพื่อให้เข้าสู่หลักของเหตุและผลที่สามารถพิสูจน์ได้จริงจนเป็นสัจธรรมของชีวิตนั้นคือ หลักการทางหลักพุทธปรัชญาเถรวาท เพื่อการเข้าสู่โมกกรรมอันสูงสุดของชีวิตความเป็นมนุษย์

๕.๒.๒ ข้อเสนอแนะสำหรับการวิจัยต่อไป

การศึกษาวิจัยครั้งนี้มีขอบเขตเพียงแค่ศึกษาแนวคิดความเชื่อเรื่องคาถาในพุทธปรัชญาเถรวาทในสังคมไทยและจากการศึกษาวิจัยพบว่า แนวความคิดเรื่องคาถาที่มีอิทธิพลและคุณค่าของความเชื่อเรื่องคาถากับหลักคำสอนนั้น ยังเกี่ยวข้องหลายด้านของบริบทสังคม และมีเงื่อนไขหลายประการ จึงควรมีการศึกษาในแง่มุมต่างๆ ให้มากยิ่งขึ้น เพื่อให้ข้อมูลในเรื่องนี้มีความชัดเจนมากยิ่งขึ้น เช่น

๑. ศึกษาความเชื่อเรื่องคาถาที่มีต่อการดำเนินชีวิตของกลุ่มคนที่เชื่อในสังคม
๒. ศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างความเชื่อเรื่องมนต์คาถากับหลักคำสอนทางศาสนาในเชิงการปฏิบัติที่นำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้จริง
๓. ศึกษามนต์คาถาที่มีผลกระทบต่อความเป็นอยู่ในโลกปัจจุบัน